

СТИЛІСТИКА ГІПЕРТЕКСТУ

У статті проаналізовано процеси, які відбуваються в гіпертексті, створеному в інтернет-середовищі. Зазначено, що завдяки технічним засобам візуалізації, які дали змогу чітко позначити вузли переходу з одного текстового рівня на інший, зросла роль мовних одиниць, що формують цей вузол переходу,— їхня комунікативна, стилістична вага.

Ключові слова: гіпертекст, гіперпосилання, ризоморфна текстова організація, стилістика, культура мови.

Із розвитком цифрових технологій сучасна комунікативна практика перейшла на інший функціональний рівень. Показовий щодо цього характер інтернет-спілкування, де активно послуговуються специфічним нелінійним текстом.

Наукове осмислення такого явища, як нелінійний текст, пройшло етапи від усвідомлення його в загальнонауковій картині¹ до вироблення підходів щодо опису². Ідея використання нелінійної організації тексту не нова. Тексти з переходами на різні рівні характерні, зокрема, для Біблії з її унікальною перехресною системою «паралельних місць» — аналогів посилань³.

Інженерна думка в середині ХХ ст. передбачала використання пристроїв, за допомогою яких можна було б організувати текст із вузлами переходу на іншу інформацію — вербальну і невербальну⁴. Проте активного поширення нелінійна організація тексту набула з упровадженням інтернет-технологій. У сучасних цифрових технологіях нелінійна організація тексту органічно реалізувалася в гіпертексті.

Поняття гіпертексту має міждисциплінарний характер, гіпертекстові системи стали предметом дослідження в різних галузях знань — технічних⁵,

¹ Engelbart D. C., *English W. K.* A research center for augmenting human intellect // AFIPS Conference Proceedings (Fall Joint Conference).— Montvale, 1968.— P. 395–410; Субботин М. М. Гипертекст : Новая форма письменной коммуникации // Итоги науки и техники : Сер. «Информатика».— М., 1994.— Т. 18.— С. 1–158.

² Conklin J. Hypertext: an introduction and survey // *Computer*.— 1987.— Vol. 20. N 9.— P. 17–41.

³ Визель М. По ту и эту стороны экрана // *Иностр. лит.*— 1999.— № 10.— С. 174.

⁴ Bush V. As We May Think.— *The Atlantic Monthly*.— 1945.— Vol. 176. N 1.— P. 101–108.

⁵ Храмов П. Б., Брик С. А., Русак А. М. и др. Основы Web-технологий.— М., 2007.— 374 с.; Энштейн В. Л. Введение в гипертекст и гипертекстовые системы.— <http://edu.pgtu.ru/elib>.

філософських⁶, лінгвістичних⁷, культурологічних⁸ та ін., феномен гіпертексту ефективно виявляється у сфері творчої діяльності⁹. Розширюється спектр успішного застосування гіпертекстових систем у багатьох сферах науки, техніки, освіти, економіки¹⁰.

Визначення гіпертексту в сучасному науковому дискурсі потрактовано відповідно до сфери вжитку. В інформатиці це поняття детерміновано таким визначенням: «принцип організації інформаційних масивів, за яким окремі інформаційні елементи зв'язані між собою асоціативними відношеннями, що забезпечують швидкий пошук необхідної інформації та / або перегляд взаємозв'язаних даних»¹¹; у літературознавстві — «текст із фрагментами, що пов'язують його з іншими текстами. Дає змогу читачеві обрати один із багатьох шляхів його прочитання»¹²; у філософії — «заперечення лінійної побудови тексту»¹³; у різних галузях культурології — «в сучасних аудіовізуальних медіа нелінійний характер екранного тексту (оповіді)»¹⁴ (тут текст — будь-яка у загальному семіотичному розумінні інформаційно завершена і впорядкована сукупність знаків, пов'язаних між собою кодифікованою системою їхнього взаєморозташування (граматикою) та комплексом правил їх інтерпретації (мовою)¹⁵); у лінгвістиці — «в інформаційно-комп'ютерній прикладній галузі — сіткова формалізована модель репрезентації текстів, вузли якої співвідносяться з різними пакетами текстової інформації»¹⁶. У сучасному мовознавстві поняття гіпертексту не обмежується лише наведеним визначенням. У лінгвістичній послуговуються цим терміном на позначення набору текстів, «що містять вузли

⁶ *Еко У.* От интернета к Гуттенбергу: текст и гипертекст // Интернет.— 1998.— № 6–7.— С. 91–92; *Емелин В. А.* Информационные технологии в контексте постмодернистской философии : Дис. ... канд. филос. наук.— М., 1999.— 164 с.; *Иванов А. Е.* Философские и психологические аспекты виртуальной и социальной реальности в их взаимосвязи : Дис. ... канд. филос. наук.— М., 2004.— 145 с.; *Кузнецов М. М.* Виртуальная реальность : взгляд с точки зрения философа // Виртуальная реальность : Философ. и психолог. аспекты.— М., 1997.— 187 с.

⁷ *Потапова Р. К.* Новые информационные технологии и лингвистика.— М., 2005.— 368 с.; *Ильина И. А.* Проблемы изучения и восприятия гипертекста в мультимедийной среде Интернет : Автореф. дис. ... канд. филол. наук.— М., 2009.— <http://www.ipk.ru/ipex.php?id=1616>; *Коломієць Н. В.* Лінгвістичні особливості організації гіпертексту інтернет-новин (на матеріалі англійської мови) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук.— К., 2004.— 21 с.; *Алатирева Н. Б.* Номінативна ланка в середовищі українського обрядового гіпертексту : Автореф. дис. ... канд. филол. наук.— Одеса, 2002.— 16 с.

⁸ *Ларионова Н. С.* Гипертекст как модель современной культуры : Дис. ... канд. социолог. наук.— М., 2005.— 188 с.; *Шмидт Э.* Об универсальных библиотеках и садах расходящихся тропок.— www.netslova.ru/schmidt/hypertexts.html.

⁹ *Кім В.* Гіпертекст і його вияви в українській та світовій літературі. Актуальність, перспективність, безпеки.— www.fact.kiev.ua/articles/article_30; Всюду «Art», или Фестиваль как гипертекст.— <http://mmj.ru/index.php?id=162&article=736>.

¹⁰ *Негуторов В. В.* Гипертекст как феномен современного общества : Дис. ... канд. филос. наук.— Краснодар, 2003.— С. 3–4.

¹¹ Гипертексты.— http://www.glossary.ru/cgi-bin/gl_sch2.cgi?RDovlwlqxy:

¹² Літературознавча енциклопедія.— К., 2007.— Т. 1.— С. 229.

¹³ *Войсунский А. Е.* Интернет — новая область исследований в психологической науке // Учен. зап. каф. общей психологии МГУ.— М., 2002.— Вып. 1.— С. 82–101.

¹⁴ *Рутковский О. Г.* Украинский словарь-довідник экранних медіа.— К., 2007.— С. 48.

¹⁵ Там же.— С. 201.

¹⁶ *Загнітко А. П.* Гіпертекст II // Українська мова : Енциклопедія.— 3-тє вид., змін. і доп. / Ред. кол.: Русанівський В. М. (співголова), Тараненко О. О. (співголова).— К., 2007.— С. 100. Наведене визначення неповно відображає сутність поняття гіпертексту в інформаційно-комп'ютерній прикладній галузі, оскільки вузли моделі репрезентації текстів можуть співвідноситися з пакетами не лише текстової інформації, а й одиниць інших семіотичних систем.

переходу від одного тексту до іншого і дозволяють вибирати певні відомості для читання або послідовність читання, в такий спосіб формуючи щоразу інший організований у систему лінійний текст»¹⁷.

Отже, гіпертекст — багаторівнева, розгалужена система інформаційних блоків, у якій реципієнт має змогу самостійно вийти на будь-який інформаційний рівень. На гіпертекст покладено завдання зв'язування інформаційних одиниць (вербальних чи невербальних) одного рівня в мережу. У поняття гіпертексту закладено семантичну ознаку мережі, що вдало корелює з принципом організації мережі Інтернет, і це, природно, знайшло в цій мережі широке застосування.

Симпліфікована модель гіпертексту в Інтернеті — це текст із маркованими словами або більшими мовними одиницями, активізація яких забезпечує перехід на інший текст чи інший різновид інформації. Такий текст, не втрачаючи реальних просторових обрисів, набуває специфічних ознак, відомих у сучасному науковому дискурсі як ризома¹⁸. Ризома — термін, запозичений із філософської течії постмодернізму¹⁹, який водночас взято з біології, де він позначає певну будову кореневої системи, що характеризується відсутністю центрального стрижневого кореня і складається з багатьох хаотично переплєтених пагонів, які відмирають, регенерують, непередбачувані у своєму розвитку²⁰. У широкому розумінні за допомогою поняття «ризому» можна розкрити сутність облаштування і функціонування всесвітньої мережі Інтернет²¹. Водночас ризома об'єднує сформульовані у філософії постмодернізму уявлення про аструктурний спосіб вербальної організації тексту, що дає підстави використовувати назву цього метапаттерну для номінування децентрованого тексту²².

Ризоморфна структура гіпертексту в Інтернеті виявляє певні особливості, не характерні для інших типів гіпертекстових організацій: принципова можливість існування тільки в комп'ютерному вигляді, множинність віртуальних структур, віртуалізація інформації²³.

Розвиток цифрових технологій, маючи яскраво виражений ротаційний характер (коли безперервно на зміну одним технологіям приходять інші), спричиняється до системно-структурних змін на всіх рівнях комп'ютерно-інформаційної організації. Названий процес впливає на репрезентацію гіпертексту, зокрема в мережі Інтернет (наприклад, активний розвиток відеотехнологій спричинився до появи гіпермедіа).

Структура ризоморфної текстової організації відрізняється від лінійної. Модель ризоморфної структури — це поєднання великої кількості лінійних текстів, які пов'язані один з одним вузлами переходу. Для неелектронного гіпертексту вузлом переходу на інший текстовий рівень є мовні засоби, які дають змогу чи-

¹⁷ Сютя Г. М. Гіпертекст I // Там же.— С. 99–100.

¹⁸ Гречко П. К. Концептуальные модели истории.— М., 1995.— С. 98–102; Грицанов А. А., Абушенко В. Л. Ризома // История философии. Энциклопедия.— Минск, 2002.— С. 883–887.

¹⁹ Делез Ж., Гваттари Ф. Ризома // Философия эпохи постмодерна / Сб. переводов и рефератов.— Минск, 1996.— С. 7–31.

²⁰ Пор. також визначення термінів «ризом» і «ризоморфи» (Словарь ботанических терминов.— К., 1984.— С. 209).

²¹ Емелин В. А. Ризома и Интернет // Глобальная сеть и киберкультура.— emeline.narod.ru/rhizome.htm; Климентьев В. Веб х.0 и эпоха постмодерна.— e-commerce.com.ua/3469.

²² Можейко М. А. Ризома // Новейший философский словарь / Сост. А. А. Грицанов.— Минск, 1998.— 896 с.

²³ Хартунг Ю. Гипертекст как объект лингвистического анализа // Вестн. Моск. ун-та.— Сер. 9. Филология.— 1996.— № 3.— С. 61–77.

тачеві виявити цей рівень. Здебільшого така конструкція має певну структуру (знак, слово, речення, текст), зміст якої вказує на існування іншого текстового рівня. Тобто в основу формування вузла переходу гіпертексту покладено семантичний принцип.

Електронний гіпертекст формується саме за таким принципом, однак технічні можливості дали змогу формалізувати логіко-семантичні зв'язки між частинами структури гіпертексту. Завдяки візуальному маркуванню (наприклад, іншим кольором) у контексті певної мовної одиниці (яка є вузлом переходу на інший рівень) відпала потреба опису, використовуваного для індикації іншого текстового рівня. В електронному гіпертексті виділяється мовна одиниця, яка асоціативно пов'язана з текстом на іншому рівні, а зовнішній вигляд цієї мовної одиниці вказує на те, що існує перехід на цей рівень. Така формалізована структура електронного гіпертексту іноді за певних умов не візуалізується під час загального огляду інформації, що помічено, наприклад, у заголовках, лідах, анонсах тощо. Це пояснюється тим, що сама структура цих різновидів контексту візуально інша. Водночас активізація відповідних текстових одиниць дає змогу перейти на інший рівень.

Логіко-семантичні зв'язки в електронному гіпертексті як комунікативному середовищі виявляють особливу природу, пов'язану з принципами актуального членування речення. Сучасна комунікативна практика в мережі Інтернет засвідчує широке послугування гіпертекстом в усіх стильових різновидах²⁴. Особливе місце в структурі гіпертексту на рівні будь-якого функціонально-стильового різновиду займають вузли переходу на інший рівень тексту, який у мовній практиці номіновано терміном «гіперпосилання»²⁵. Посилання в електронному гіпертексті — це матеріалізована конотація, алюзія у звичайному тексті²⁶. Вузол переходу на інший рівень тексту має на веб-сторінках здебільшого вигляд виділених кольором слова, речення чи частини тексту, активізація яких викликає іншу сторінку або певну частину поточної електронної сторінки. Одиниця тексту, виконуючи роль гіпертекстового вузла, логічно пов'язана з текстовим рівнем, на який здійснюється перехід. Саме гіпертекст через вузли переходу дає змогу розширити семантику слова, адже посилання в електронній комунікації — це зовнішні структурні показники, що забезпечують глобальну зв'язаність гіпертексту, його змістову єдність²⁷.

Правильне маркування вузла переходу робить оптимальним гіпертекст, не порушуючи логіко-семантичних зв'язків, і навпаки — неадекватна візуалізація вузла переходу на інший текстовий рівень руйнує чи спотворює зв'язки ризоморфної структури тексту. Така ситуація пов'язана з проблемами лінгвостилістики та культури мови — дисциплін, головні завдання яких визначені як цілеспрямований вибір мовних засобів, що відповідають стильовим і стилістичним нормам, свідоме, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно

²⁴ Чемеркін С. Г. Українська мова в Інтернеті: позамовні та внутрішньоструктурні процеси.— К., 2009.— 240 с.

²⁵ Гіперпосилання — фрагмент тексту, слово, символ у документі HTML, що є посиланням на інший документ (Дербенцев В. Д., Семьонов Д. С., Шаранов О. Д. Словник термінів інформаційних систем і технологій.— К., 2008.— С. 41).

²⁶ Визель М. Поздние романы Итало Кальвино как образцы гипертекста.— <http://www.netslova.ru/viesel/viesel.htm>.

²⁷ Кушнерук С. Л. Расширение коммуникативного пространства: специфика текстов электронных СМИ в сравнении с печатными // Политическая лингвистика.— Екатеринбург, 2007.— Вып. 3(23).— С. 140–143.

від мети й обставин спілкування²⁸. З цього погляду стилістика гіпертексту, по-перше, повинна передбачати вибір мовно-виражальних засобів під час формування вузлів переходу з одного текстового рівня на інший відповідно до контексту, а по-друге, регулювати логіко-семантичні зв'язки між структурними одиницями гіпертексту за допомогою вузлів переходу між текстовими рівнями. Саме вузли переходу з одного рівня тексту на інший — одна з найважливіших одиниць стилістики гіпертексту.

Проблема застосування стилістичного і культуромовного інструментарію до аналізу гіпертексту актуалізувалася в умовах функціонування Інтернету. У Всесвітній мережі вузол переходу на інший текстовий рівень чітко експлікувався за допомогою технічних засобів. Гіперпосилання стало виразним компонентом гіпертекстової структури, що збільшило стилістичну й культуромовну вагу одиниць, які належать до вузла переходу на інший текстовий рівень. У зв'язку з цим чітко окреслюється предмет дослідження сучасної стилістики та культури мови — одиниці гіпертекстової структури. Функціонально навантаженою одиницею виявляється вузол переходу на інший текстовий рівень, оскільки візуалізація відповідної мовної одиниці — вузла переходу — формує інший стилістичний і культуромовний контекст. Вузол переходу в електронному гіпертексті (як, власне, й у неелектронному) у функціональному аспекті виконує роль метафори, головне завдання якої — «перенести з одного об'єкта позначення на інший на основі певної подібності»²⁹. Відповідно така модель потребує й стилістичного інструментарію для її опису.

Реалізація гіпертекстової структури за допомогою вузлів переходу на інший текстовий рівень адекватна реалізації моделі іншої лінгвостилістичної категорії — інтертекстуальності, де також через систему мовно-виражальних засобів формується спосіб, «яким текст прочитує історію і вписується в неї»³⁰. Проте зовні схожа модель побудови гіпер- та інтертексту здебільшого виконує діаметрально протилежну стилістичну функцію для кожного дискурсу. Так, через інтертекстуальність автор художнього твору за допомогою системи мовно-виражальних засобів «штовхає» читача до визначених текстом асоціацій. При гіпертекстуалізації стилістично нейтральна система вузлів переходу дає змогу читачеві самому формувати асоціативні ознаки. Власне, це й є основною диференційною ознакою інтертекстуальності та гіпертекстуалізації³¹.

На рівні аналізу наведені два процеси мають схожі механізми формування й реалізації комунікативних відносин. І якщо інтертекстуальність вже давно досліджують фахівці лінгвостилістики, то питання гіпертекстуалізації не належали до проблем стилістики й культури мови. У сучасній науці гіпертекст отримав статус методологічної та гносеологічної форми. Створення різноманітних баз даних, комп'ютеризація бібліотек, переведення інформації в цифрову форму, тобто активне послугування електронним гіпертекстом, засвідчують, що ви-

²⁸ Єрмоленко С. Я. Стилістика // Українська мова : Енциклопедія.— С. 673; Єрмоленко С. Я. Культура мови // Там же.— С. 298.

²⁹ Тараненко О. О. Метафора // Українська мова : Енциклопедія.— С. 350. Думка про те, що гіпертекст має модель метафори, представлена в інтернет-комунікації цілим рядом публікацій, див.: Mochola A. R. Kultura i hipertekstualizm.— <http://www.mochola.org/hypertext/hypertext1.htm#top>; Психологическая модель гипертекстовой системы.— <http://users.kpi.kharkov.ua/lre/bde/media/hyper/s8.html>; Демин И. С. Гипертекстовые среды и обучение.— [http://www.vestnik.fa.ru/4\(28\)2003/7.html](http://www.vestnik.fa.ru/4(28)2003/7.html) та ін.

³⁰ Kristeva J. Narration et transformation // Semiotica.— Hague, 1969.— N 4.— P. 443.

³¹ Риффатерр М. Критерии стилистического анализа // Новое в зарубежной лингвистике.— М., 1980.— Вып. 9.— С. 69–97.

вчення механізмів реалізації цього мовного явища, так само як і механізмів реалізації гіпертексту взагалі, повинно належати до сфери лінгвостилістики та культури мови. А в ширшому аспекті інструментарій лінгвостилістики та культури мови має поєднати структурні компоненти такого поширеного сьогодні явища, як мультилінгвальний полікодовий³² гіпертекст.

Вивчення семантичних властивостей висловлювань природної мови полягає у встановленні зв'язку між засобами мови, з одного боку, і логічною інтерпретацією таких висловлювань — з другого³³. Семантична функція вузла гіпертексту в електронному ресурсі увиразнюється технічними засобами виділення гіперпосилання, тому зникає потреба докладного опису вказівки на інший текстовий ресурс. Проте не завжди вказівка на інший текстовий ресурс та власне гіперпосилання збігаються. Здебільшого мовні одиниці поза вузлом переходу виконують додаткове семантичне навантаження. Що ж до власне вузлів переходу, то в електронному тексті виразно виділяються мовні одиниці, які містять пряму та непряму вказівку на інший текстовий рівень. Відповідно в сучасній мовній практиці за семантичною ознакою в гіпертексті в Інтернеті сформувався дві групи мовних одиниць, які становлять вузли переходу на інший текстовий рівень: 1) мовні одиниці, що містять пряму вказівку на інший текстовий рівень і формують вузол переходу на нього за допомогою як гіперпосилання, так і власне текстової структури, або за допомогою лише гіперпосилання; 2) мовні одиниці, що містять непряму вказівку на інший текстовий рівень.

Мовні одиниці, що містять пряму вказівку на інший текстовий рівень і формують вузол переходу на нього за допомогою як гіперпосилання, так і власне текстової структури, можуть бути репрезентовані описово: «Ознайомитися з проектом статуту територіальної громади Львова можна за таким гіперпосиланням <http://www.gromada.lviv.ua>». У формуванні наведеного вузла переходу на інший текстовий рівень використано власне гіперпосилання, яке марковане в контексті, а також рематичний елемент *за таким гіперпосиланням*. Як гіперпосилання може бути використано електронну адресу (як елемент іншої семіотичної системи) або вербальну мовну одиницю, пор.: «Взято звідси: <http://upu.org.ua>»; «Зі словником можна ознайомитися *тут*».

Пряма вказівка у вузлі переходу на інший текстовий рівень може бути виражена мовною одиницею, семантика якої пов'язана із вказуванням (здебільшого такою є прономіналізована, адвербіалізована, іноді вербалізована форма): «Хороша стаття Андрія Левуса, взято *тут*»; «Якщо ви забули свій пароль, ми можемо *нагадати*». Однак нерідко вузол переходу формують, використовуючи структурно складнішу одиницю — речення, за допомогою якого теж реалізується вказування: «Матеріали про події 2004 року збереглися у архіві “Майдану”. *Подивіться цю замітку*».

Усі наведені приклади семантично прозора спрямовують реципієнта інформації на інший текстовий рівень. Перехід на інший текстовий рівень може здійснюватися мовними засобами, визначеними лише як вузол переходу на інший текстовий рівень. Зокрема, такими є електронні адреси сайтів, які розміщують як додаткову, принагідну інформацію, на яку можна здійснити перехід, або інша додаткова інформація: «Мені надіслали статтю для нашого сайту

³² Про поняття «полікодовий текст» див.: *Большакова Л. С.* О содержании понятия «поликодовый текст» // Вестн. Самар. гос. ун-та. — Самара, 2008. — № 4(63). — С. 19–24.

³³ *Демьянков В. З.* Логические аспекты семантического исследования предложения // Проблемы лингвистической семантики. — М., 1981. — С. 115.

(<http://ogin.in.ua>), присвячену світогляду предків»; «Представники патріотичної громади Полтави передали голові облдержадміністрації звернення до Верховної Ради (з текстом звернення можна ознайомитися тут)». Нерідко таку інформацію подають у дужках.

Значно ширше представлено електронні гіпертексти, у яких розміщено непряму вказівку на існування іншого текстового рівня (варто зазначити, що поняття «непряма вказівка» умовне, оскільки виділені в контексті мовні одиниці певною мірою вказують реципієнтові на ту інформацію, яка міститься на іншому текстовому рівні, однак пряма вказівка на існування переходу на інший текстовий рівень мовними засобами не виражена): «Лідер рок-гурту “Воплі Відоплясова” Олег Скрипка увійшов до робочої групи, мета якої — представити вітчизняне мистецтво зарубіжному глядачеві»; «До відкриття виставки Службою безпеки надруковано ілюстрований каталог “Українська повстанська армія: історія нескорених”». Непрямою вказівкою може бути не лише вербальна, а й невербальна субстантивована одиниця: «Приєднатися до нашої команди на сайті www.i.ua можна за наявності інформації про себе». Тут невербальний компонент (яким є інтернет-адреса) субстантивується в текстовій структурі. Субстантивація невербальних компонентів у тексті — явище, характерне для мови інтернет-комунікації.

Отже, у стилістиці тексту існують різні підходи щодо формування вузлів переходу на інший текстовий рівень. Помітно, що сучасний текстовий фрагмент, технічно виділений як гіперпосилання в електронному гіпертексті, не тотожний текстовій структурі, вираженій мовними засобами.

У гіпертекстові з використанням гіперпосилань часто змінюється стилістична будова, порушується синтаксична структура. Однією з особливостей гіпертексту в Інтернеті є нівелювання системи пунктуації при вузлах переходу на інший рівень тексту. Частково функції пунктуації приймає на себе гіперпосилання, оскільки вузол переходу на інший текстовий рівень в електронному вигляді візуально відрізняється від усього тексту. Відповідно в тексті порушується пунктуаційна норма у привузлових текстових частинах, зокрема, коли вузлом виступає електронна адреса сайту: «Початок <http://blog.i.ua/community/1025/206933>»; «79 % українців за єдину державну українську мову <http://sajt.se-ua.net/page99>». Навіть незважаючи на те, що вузол переходу візуалізовано, все ж спостерігаємо тяжіння користувача до норми, а тому гіперпосилання з іншим типом тексту в літературному контексті буває оформлене відповідно до вимог пунктуаційної норми, пор.: «Етногурт “Буття” (www.buttia.kiev.ua) записав новий альбом “Ми ідемо за Україну”»; «Сайт фестивалю — <http://www.unizh.com.ua>».

Нехтування пунктуаційною нормою вказує на особливу роль виділюваного тексту, яким є гіперпосилання. У таких контекстах гіперпосилання набуває інших синтаксичних ознак: «Ми тут з’ясували, що любителі слов’янської міфології серед слов’ян — рідкість»; «Перші в цьому році гуляння киян на Масницю відбудуться 22 лютого на Печерську — в парку будівництва кафедрального собору Воскресіння Христового. *Схема проїзду*». У першому прикладі на рівні актуального членування речення адвербіальний компонент *тут* у лінійній текстовій побудові потребує ширшого контексту, який дав би змогу повністю розкрити тему повідомлюваного. Потреба в ширшому контексті може зникнути під час усного спілкування, коли тему повідомлюваного можна повністю розкрити за допомогою невербальних засобів комунікації (наприклад жесту). У ри-

зоморфній текстовій структурі також зайвий широкий контекст, оскільки адвербіальний компонент *тут* через його візуальну маркованість заповнює інформаційну лауну в темі повідомлюваного. Те саме стосується й другого прикладу, в якому речення *Схема проїзду* в ризоморфній структурі повністю розкриває рему повідомлюваного. Тобто ознаки речення в різних текстових структурах різні: для лінійного тексту вони одні, для нелінійного (особливо у вузлах переходу на інший рівень) — інші. Варто також зазначити, що на рівні актуального членування речення в електронній гіпертекстовій будові кожне гіперпосилання буде темою для іншого текстового рівня, а це свідчить про те, що комунікативна функція таких одиниць зростає.

Експліцитність вузла переходу на інший текстовий рівень, як свідчить мовна практика в Інтернеті, часто недосконала. З одного боку, існує технічна візуалізація вузла переходу, яка виразно репрезентативна, з другого — використовувані мовні засоби, за допомогою яких створено вузол, не завжди адекватні щодо тексту, на який здійснюється перехід.

Неправильне технічне маркування вузла переходу спотворює логіко-семантичний зв'язок між частинами гіпертексту: «Звертаюся до *Вас* з надією, що зможете мені допомогти» (виділений елемент — гіперпосилання на головну сторінку новинного ресурсу, на одному з сайтів якого й опубліковано зазначений матеріал); «“Нехай твоє дитя ходить до нормальної української школи...” — адже, колеги, — це просто крик у пустелі» (гіперпосилання спрямовує читача на матеріал, цитату з якого використано у прикладі). Навіть широкий лінійний контекст у наведених прикладах не дає змоги зрозуміти, на що вказує гіперпосилання. Це стосується і гіперпосилання, вираженого предикативним центром, оскільки за допомогою лише предикативного центру важко визначити семантичний зв'язок з іншим текстовим рівнем: «Пряму відповідальність за відставку Голови Верховної Ради *несе Президент України*». Такі приклади в сучасному електронному гіпертексті непоодинокі, відповідно питання культури формування вузла переходу електронного гіпертексту залишається відкритим.

Гіпертекст — це поєднання різних текстових рівнів, де вузол переходу може мати особливу структуру, яка зовні видається нелогічною: «Не можна говорити про те, що ситуація, яка склалася, дає можливість країні стати повноправним членом ЄС за 5 або 10 років (текст, на який виведено реципієнта через вузол переходу, — *Україна приєднається до ЄС, але не раніше 2020 року*)». Таке нібито нелогічне маркування потребує уваги до іншого текстового рівня, який разом із текстом аналізованого рівня становить гіпертекстову єдність. Ці приклади свідчать про те, що електронний гіпертекст — особлива структура, компоненти якої тісно пов'язані між собою вузлами переходу.

Проблема маркування вузла переходу на інший текстовий рівень належить до актуальних у сучасній інтернет-комунікації. Сьогодні не можна говорити про норму в маркуванні вузлів переходу, оскільки помічено лише логіко-семантичну відповідність між елементами гіпертексту. Однак існують деякі тенденції у створенні електронного гіперпосилання. Так, в однакових позиціях може бути маркованим як суб'єкт разом із групою суб'єкта, так і сам суб'єкт, як об'єкт із атрибутом, так і окремо об'єкт, як предикативний центр підрядного речення, так і все підрядне речення, тощо. Така специфіка маркування вузла переходу зумовлена екстралінгвальними чинниками, головним із яких є те, що гіпертекст формують фахівці з комп'ютерної справи, а не лінгвісти.

Отже, з появою електронного гіпертексту актуалізувалися процеси, які раніше не були характерними для української мови. Зокрема, завдяки технічним

засобам візуалізації чітко позначився вузол переходу з одного текстового рівня на інший. Відповідно зросла роль мовних одиниць, які формують вузол переходу, — їхня комунікативна, стилістична вага. Активне послуговування електронним гіпертекстом дало змогу формувати нові текстові масиви — із складною текстовою архітектурою, з наявністю різних семіотичних компонентів, із мультилінгвальною структурою. Це переконує, що дифузний характер тексту в Інтернеті неможливо вивчити без застосування інструментарію певних мовознавчих дисциплін, зокрема стилістики гіпертексту, а також інших галузей лінгвістичних і нелінгвістичних знань.

S. H. CHERMERKIN

STYLISTICS OF HYPERTEXT

This article deals with the analysis of main processes in the hypertext had been created in the sphere of Internet. The technical means of visuallization made possible to distinct some transitive centers between different textual levels. By virtue of using of these technical means language unites, which forms such transitive centres, acquired great signification, their communicative and stylistic importance grows too.

K e y w o r d s : hypertext, hyperlink, rhizome text organisation, stylistics, culture of language.